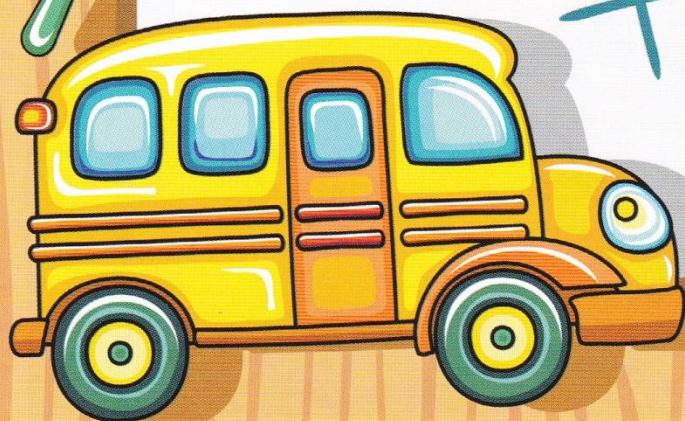
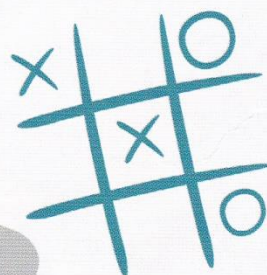
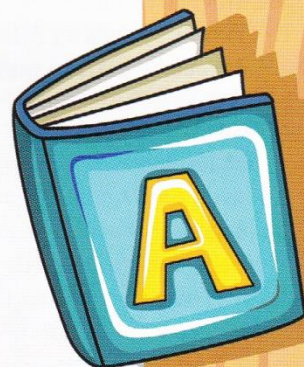

Otazníky kolem
oprávněnosti
odkladů školní
docházky

Z

A

Nedávno jsem byla svědkem toho, jak si dvě maminky v parku vyprávěly, jak to uteklo, a že už jsou tady zase zápisy do 1. tříd. Jedna sdělovala té druhé, že jejich Sandra se do školy moc těší a že půjde do stejné školy jako její sestřička. Druhá maminka naopak říkala, že se doma po velké poradě rozhodli, že Ládíka do školy ještě nedají. Zbytečně by byl vystaven velkým nárokům, a přestože je šikovný, což tvrdí i paní učitelka v mateřské škole, nemá jim kdo pomoci...

MGR. JANA KULŠTRUNKOVÁ

Babička jde do důchodu až příští rok, takže pak to bude teprve ta správná doba. Proto ho do školy od září nepošlou. Děti je neslyšely, protože si hrály opodál. Sandřina maminka ale namítla, zda to Ládík už ví, protože Sandře bude moc líto, když nepůjdou spolu. Moc se na to těšila. Dál jsem už rozhovor neslyšela, protože jsem pospíchala na autobus. Jelikož pracuji jako speciální pedagog ve speciálně pedagogickém centru, cestou se mi v hlavě rojily různé myšlenky a otazníky související se zápisy dětí do 1. tříd a s odklady školní docházky.

I Dovednosti a schopnosti zjišťované u zápisu do 1. třídy

Každoroční zápisy do 1. tříd trvají vždy od 15. ledna do 15. února a jsou obdobím očekávání a zásadního rozhodnutí. Kdo z dětí splňuje předpoklady k tomu, aby nastoupil do 1. třídy, a kdo by měl raději ještě rok počkat? Rodiče, paní učitelky z mateřských škol a z prvních tříd, ale také odborníci, jako jsou psychologové, speciální pedagogové a pediatri, si kladou právě takové otázky.

Pro budoucího prvňáčka se jedná o první velkou, zásadní životní zkoušku. Jde k zápisu. Úloha zápisu má v jeho životě významné místo. Při této příležitosti budoucí prvňáček v různých navozených situacích, které musí řešit, předvádí, co všechno umí, co se naučil.

V poslední době jsou to například „vstupy“ dítěte do pohádek a dobrodružných příběhů, včetně předkládání různých úkolů a činností. Během nich se zjišťuje, zda dítě zná například své jméno a příjmení, zda ví, jak

se jmenuje jeho maminka, tatínek a další příbuzní, co dělají, zda ví, kde bydlí, nakolik se orientuje v barvách, tvarech, velikostech, jaké má prostorové a časové představy. Zjišťuje se, zda nemá logopedické problémy, a to třeba tak, že má za úkol přednést nějakou básničku, zazpívat písničku, vyprávět jednoduchou pohádku, povídat, co vidí na obrázku, zda zná některá písmenka, dokáže už číst, jaké číslice rozezná a do kolika počítá.

To ale není zdaleka všechno. Důležité také je, aby se dovedl obléknout, najíst se, dojít si na WC a obsloužit se, zavázat si tkaničku u boty, manipulovat s předměty. Kresba, její obsah, množství detailů, rozvržení do plochy, vystihnutí postavy, stejně jako držení kreslicího nástroje, dominance ruky a její uvolnění, posazení u práce, schopnost vyslechnout dospělého, chování v kolektivu, vztah k dětem, obsah hry a mnoho a mnoho jiného jsou ukazateli, zda je dítě na školu již připravené.

Rodiče se zajímají o to, jsou-li schopnosti a dovednosti jejich potomka pro vstup do školy dostatečné. Jestliže mají pocit, že v některé oblasti nedosahuje jejich dítě potřebné úrovně, chtějí vědět, co s tím mají dělat a jak mají postupovat.

I Školní zralost a školní připravenost

Zápis do 1. třídy je jednou z možností, při které lze zjistit právě to, že není všechno zcela v pořádku, že je potřeba zaměřit se na posilování určitých oblastí nebo že bude nutný odklad školní docházky.

Odborníci pracují v této problematice se dvěma termíny. Prvním je **školní zralost** a druhým **školní připra-**

venost. Rozdíl mezi pojmy spočívá v tom, že **školní zralost** více rozumíme, že dítě je zralé **po stránce tělesné a psychické**. Má určitou úroveň zralosti v oblasti myšlení, řeči, vnímání – zrakového a sluchového, pozornosti, paměti, motoriky. Centrální nervová soustava je tedy zralá pro nástup do školy. **Školní připravenost** se týká více **pracovních, emocionálních a sociálních návyků a dovedností**. Ovlivnit školní připravenost mohou vnější faktory, jako je prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, a také všichni, kdo na dítě působí. Ať už jsou to třeba rodiče, nebo učitelé v mateřské škole. Při posuzování školní zralosti je třeba sledovat především nápravu školní nezralosti. **Školní nezralost** je vlastně souhrnný název pro skupinu znaků, které mohou způsobovat pozdější školní selhání dítěte.

I Důvody k odkladu školní docházky

Důvody k odkladu školní docházky jsou různé. Jde například o případy, kdy má dítě výrazné **logopedické problémy**, které mohou ovlivňovat budoucí čtení a psaní; **pomalé pracovní tempo**, není schopno se soustředit nebo trpí výraznými **potížemi v oblasti grafomotoriky**. Nepříznivý vliv může mít i **častá nemocnost, nedostatky v somatickém vývoji, neschopnost adaptace** a odpoutání se od rodiny, nedostatečné sociální zkušenosti třeba z důvodů, že dítě nenavštěvovalo mateřskou školu, apod.

Dalšími příčinami školní nezralosti bývají nedostatky ve výchovném prostředí a působení, problémy v somatickém vývoji, **neurotický rys osobnosti**, poškození či nezralost centrální nervové soustavy (CNS), **výrazně**

podprůměrný intelekt. Nejdůležitější je stanovit, zda jsou příčiny, které byly u předškoláka objeveny, napravitelné, nebo nezvratné.

Můžeme se setkat s tím, že **opravně odklady školní docházky** jsou doporučovány například u dívek narozených později než v srpnu a u chlapců v březnu. Je jim dána šance, aby mohli dozrát (chlapci dozrávají později). Proto by se vždy mělo pečlivě zvážit, kdy je vstup dítěte do školy vhodný, a kdy je lepší doporučit odklad školní docházky. Tato skutečnost by nikdy neměla být vnímána jako formalita ani by nemělo jít o neuvážený krok.

Situaci by měl posoudit někdo, kdo problematice rozumí, kdo dítě dobře zná, má dostatečné vědomosti a zkušenosti a ví, že odklad školní docházky opravdu splní svůj účel. Jestliže tedy mají rodiče pochybnosti, mohou se poradit například s paní učitelkou z mateřské školy, která sehraává nezastupitelnou úlohu při formování budoucího předškoláka. Určitě dokáže správně porovnat dítě s ostatními a vyhodnotit jeho chování, výkon či obtíže. Může také doporučit potřebná vyšetření.

Někdy poradenští pracovníci nabízejí mateřským školám **orientační vyšetření školní zralosti**. To bývá podnětem k následnému **komplexnímu vyšetření školní zralosti**, pakliže má dítě problémy. Stanovit, co je příčinou nezralosti, a následně doporučit rodičům, nakolik a čím lze dosáhnout vyrovnání, nebo alespoň zlepšení, je v kompetenci odborníků.

Komplexní vyšetření provádějí **školská poradenská pracoviště**, kterými jsou například **pedagogicko-psychologická poradna (PPP)** pro daný region nebo **speciálně pedagogické centrum (SPC)** pro daný druh postižení či znevýhodnění, jestliže se jedná o dítě se speciálními vzdělávacími potřebami. Ke zdravotnímu stavu dítěte by se měl vyjádřit také **pediatr** nebo **odborný lékař**, protože má zpravidla od narození dítě ve své péči, takže je dobře zná. Stručně

řečeno – posuzování školní zralosti by mělo být v kompetenci odborníků.

Psycholog zjišťuje stupeň, kvalitu a rozsah zvláštností, mentálních nedostatků a nápadností, speciální pedagog se podílí na stanovení diagnózy a prognózy. Oba pak mají za úkol doporučit **účinná výchovná opatření** k odstranění zjištěných nedostatků.

I Indikace a kontraindikace odkladu školní docházky

Odklad školní docházky by tedy měl být indikován u těch dětí, kde je naděje na úspěch, pakliže se dítěti poskytne ještě určitý čas. Jde například o různá opoždění, nerovnoměrnosti nebo o dočasné zastavení procesu zrání. Zabránit zbytečným odkladům školní docházky by se pak mělo intenzivní spoluprací rodiny, příslušných odborníků a předškolního zařízení.

Psycholog zjišťuje stupeň, kvalitu a rozsah zvláštností, mentálních nedostatků a nápadností, speciální pedagog se podílí na stanovení diagnózy a prognózy.

Tím by se rovněž předešlo tomu, aby se do prvních tříd dostávaly děti doopravdy nezralé. U těch se pak může projevit **znevýhodnění** (např. že se narodily „kalendářně“ dříve) **i z hlediska školní úspěšnosti nebo prosazení se v kolektivu** (vůči dětem, které se narodily na podzim a následně měly i odklad školní docházky).

Tato skutečnost může ovlivňovat též jejich sebehodnocení a motivaci pro školní práci. Následkem bývá přetížení manifestující se třeba bolestmi hlavy, zvýšenou nemocností, a tedy i častějšími absencemi ve škole. Dítě potom nestačí zvládat probírané učivo, má zameškáno více hodin, obtíže se začínou vyskytovat při pochopení školní látky – a dítě selhává...

Důvody, kdy se rodiče přiklání spíše k odkladu školní docházky, **nemusejí vždy souviset s obtížemi a problémy** jejich dítěte ani se opírat o podstatná fakta a závěry.

Setkáváme se poměrně často třeba s názorem, že rodiče chtějí svému dítěti „prodloužit dětství“, anebo se jim spádová škola zdá příliš náročná. Domnívají se, že není kam spěchat, případně si nechtějí přidělovat další starosti, protože je pro ně z organizačního hlediska situace obtížně zvládnutelná.

Mají za to, že rok navíc vše vyřeší. Rodiče bývají občas také úzkostní, mohou mít obavy, že jejich potomek nebude ve školním procesu tak úspěšný, jak si představovali, a proto se rozhodnou vše „oddálit“.

Z tohoto důvodu je důležitá osvěta, aby rodiče měli povědomí o tom, kam a na koho se včas obrátit. Nesprávně zvolený odklad školní

docházky bývá rovněž určitým rizikem pro školsky zralé dítě, protože se může propást doba, kdy je pro vstup do školy nastavené.

Takový předškolák pokračuje další rok v docházce do mateřské školy, protože má odklad školní docházky. Právem je nespokojený, unuděný, neposlušný a může vzniklou situaci chápat jako nespravedlivou, třeba proto, že jeho kamarádi už

jsou ve škole, a on je ještě v „mateřince“ nebo doma.

Následný vstup do školy mu pak přináší nedostatečnou motivaci pro učení, potřeba správně se učit je u něho malá. Některé děti mívají problém s dočasným odloučením od matky, od rodiny, od svého domácího světa. Bývají stresované neznámým prostředím nebo mají obavy ze složitější situace, cítí se ohroženy. Takové děti potřebují dozrát v oblasti sociální, potřebují kolektiv vrstevníků. K tomu se jim však musí dát příležitost.

Domnívám se, že pravidelný a systematicky vedený screening, tedy vyhledávání školsky nezralých dětí v předškolních zařízeních, by mohl

pomoci v eliminaci volby nesprávných odkladů školní docházky. Dnes se s ním sice můžeme setkat, ale jen v některých místech. Nabízejí ho zpravidla výše zmíněná školská poradenská zařízení, zejména pedagogicko-psychologické poradny.

I Dikce školského zákona

Měli bychom vědět, jak zápisy do 1. ročníků a odklady školní docházky řeší zákon. V § 36 zákona č. 561/2004 Sb. (školský zákon) se uvádí, že povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad.

Dítě, které dosáhne šestého roku věku v době od září do konce června příslušného školního roku, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto školním roce, je-li přiměřeně tělesně i duševně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce.

Podmínkou přijetí dítěte narozeného v období od září do konce prosince

k plnění povinné školní docházky podle věty druhé je také doporučující vyjádření školského poradenského zařízení, podmínkou přijetí dítěte narozeného od ledna do konce června pak doporučující vyjádření školského poradenského zařízení a odborného lékaře, jež k žádosti přiloží zákonný zástupce. V § 37 odst. 1 školský zákon nařizuje, aby **žádost o odklad školní docházky** byla doložena doporučujícím **posouzením příslušného poradenského zařízení a odborného lékaře nebo klinického psychologa.**

Začátek povinné školní docházky lze odložit do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší osmý rok věku.

V odstavci 2 zmíněného paragrafu je uvedeno, že základní škola, v níž by lo dítě u zápisu do 1. třídy, informuje zákonného zástupce o možnosti odkladu povinné školní docházky, a **v odstavci 4**, že pokud ředitel školy rozhodne o odkladu školní docházky podle odstavce 1 nebo 3, doporučí zároveň zákonnému zástupci dítěte **vzdělávání v přípravné třídě základní školy nebo v posledním ročníku**

mateřské školy, pokud lze předpokládat, že toto vzdělávání vyrovná vývoj dítěte.

I Jak pracovat s dítětem s doporučeným odkladem školní docházky

Co lze pro dítě, které má doporučen odklad školní docházky, udělat? Především je mu potřeba zajistit alespoň rok před vstupem do školy pobyt v předškolním zařízení. Pozdější výhodou tohoto pobytu je mj. fakt, že do školy půjde s dětmi, které zná, a tak adaptace na nový kolektiv budoucí 1. třídy bude pro dítě snazší.

V předškolním zařízení bude **formou hravých činností a úkolů** systematicky připravováno po všech stránkách na vstup do školy. Do tohoto procesu je nutné **zapojit také rodiče**, aby působení bylo jednotné a plnilo svůj účel. Veškeré činnosti, které budeme s dítětem provádět, by měly mít promyšlený obsah, který bude systematicky orientován na fyzický, psychický, sociální a emocionální rozvoj dítěte.

Cílem by mělo být osvojení si potřebných kompetencí pro vstup do budoucí 1. třídy. Opatření pro odstranění nedostatků a pro výběr vhodných a účinných postupů při oslabených funkcích dítěte zpravidla doporučí příslušné poradenské zařízení (PPP, SPC). Jestliže je oslabení závažnějšího stupně (smyslové, tělesné, mentální, kombinované), může dítě pracovat v předškolním zařízení podle **individuálního vzdělávacího programu**, který je vytvořen přímo pro jeho potřeby, například i **s podporou asistenta pedagoga**.

Doporučení obou opatření je opět v kompetenci příslušného školského poradenského zařízení. Předpokladem je respektování individuality dítěte, jeho možností, kladná a vhodně zvolená motivace, pochvala a povzbuzování dítěte, aby je hry a činnosti, které mu budeme předkládat, bavily a těšily, aby je provádělo s chutí a rádo.

Především učíme dítě, aby dokázalo spolupracovat ve skupině, podřídi se formě práce a plnilo požadavky, které jsou na ně kladeny. Posilujeme v něm schopnost nedožadovat se neustálé pozornosti dospělého a odložit svá přání, je-li to nutné. Učíme je přijmout kromě rodičovské autority i autoritu učitele. Postupně usilujeme o to, aby dítě dokázalo být schopné trávit ve skupině vrstevníků delší čas.

Formou příkladů a her je vedeme ke správnému chování, jako je například pozdrav při setkání, prosba, jestliže se o něco žádá, poděkování, ovládání emocí... Potřebné pracovní návyky a dovednosti posilujeme formou různých aktivit, v rámci nichž mu předkládáme celou řadu úkolů a činností, které se podobají školním úkolům. Při nich dítě vedeme k soustředění po určitou dobu, k práci v řízené činnosti, schopnosti postupovat samostatně a aktivně, zvládat pracovní tempo odpovídající jeho vrstevníkům.

Důležité je rovněž dokončit úkol, vydržet sledovat například předčítání pohádky bez odbíhání. Taktéž vedeme dítě k pořádku. Rok před vstupem do školy je vhodné seznámit

budoucího prvňáčka se školní taškou a manipulací s ní, s penálem a třeba i s krabičkou na svačinu (jak vše otevřít, srovnat, uklidit). Zvláště děti, které jsou nerozhodné nebo motoricky méně obratné, takovou zkušenost a trénink v budoucí 1. třídě ocení. Totéž se týká i sebeobsluhy a hygieny.

Činnosti podporující důležité dovednosti a schopnosti

Na trhu je běžně dostupná řada metodických podkladů a návodů vhodných například pro posilování správného vnímání. U předškoláka rozvíjíme zejména **zrakové a sluchové vnímání a analyticko-syntetickou činnost mozku**. U některých dětí můžeme již vysledovat pozdější vznik specifických poruch učení.

Pak je namístě orientovat se na posilování a dozrávání jednotlivých funkcí, aby se problémy co nejvíce eliminovaly. Dítěti připravujeme a předkládáme různé pracovní listy a náměty, na kterých vyhledává

například stejné, nebo rozdílné předměty, skládá obrazce podle návodu a nápodoby, rozlišuje rozdíly, přiřazuje, skládá části v celek a opačně, učí se orientovat v mini- a makroprostoru, pracuje s různými labyrinty, cestičkami, bludišti, se směrovou a pravolevou orientací atd.

Procvičování zrakové analýzy a syntézy provádíme třeba skládáním a rozkládáním obrázků rozstříhaných na části, skládáním puzzle a stavebnic. Dítě učíme vyhledávat objekty v místnosti, v terénu, na obrázku, na ploše atd.

Posilování sluchového vnímání provádíme například určováním zdrojů zvuku, vč. jejich rozlišování a lokalizace, dáváme dítěti hádanky, prostřednictvím nichž má poznat, na kterou hlásku nebo slabiku začíná či končí slovo; posilujeme rytmi- zaci apod. **Hry a cvičení na podporu sluchové diferenciaci** jsou důležité pro pozdější školní práci (to se týká zejména psaní, čtení, porozumění).

Volíme rovněž **hry na rozvoj verbální obratnosti**, obohacení slovní zásoby, gramaticky správného vyjadřování, schopnost vyprávět, popsat, co je na obrázku, apod. Jestliže má dítě logopedické problémy, je nezbytné, aby pravidelně navštěvovalo logopeda. Úroveň verbální komunikace je významným faktorem podmiňujícím školní úspěšnost.

Kognitivní, tedy poznávací oblast rozvíjíme pomocí **herních úkolů zaměřených na rozumovou oblast**, chápání vztahů a souvislostí. Dítě pracuje například s jednoduchými pojmy souvisejícími s časem (včera – dnes – zítra, ráno – poledne – večer) a prostorem (pod–nad, dole–nahore, vpravo–vlevo, vzadu – vpředu – uprostřed – vedle), řadí události chronologicky podle děje, seznamuje se s ročními obdobími; učí se třídit věci podle velikosti, tvaru, množství, druhu; zkouší zobecňovat, pracovat s množstvím, počítat do deseti, chápat symbol...

Nácvikem básniček, písniček, vyprávěním pohádek, řešením hádanek apod. posilujeme **paměť dítěte**. Chceme po něm, aby si například dokázalo zapamatovat větu a zopakovalo ji, což platí i pro vykonání činnosti dle pokynu. Zaměřujeme se též na zvyšování délky pozornosti.

Nesmírně důležité jsou **aktivity podporující rozvoj motoriky**. Můžeme ještě mnohé napravit, ale také rozvinout například v oblasti grafomotorických dovedností, při uvolnění ruky a při fixaci správného úchopu (tzv. trojhranný program). Dbáme na to, aby dítě preferovalo jednu ruku při kresbě. Jedná se o tzv. lateralizaci, která souvisí s dominancí mozkových hemisfér. Jestliže je dítě levoruké, nepřecvičujeme je.

Podněcujeme také zájem o pohybové aktivity, vedeme dítě k ukázněnějším a cílenějším pohybům, koordinaci a posilujeme jistotu pohybu.

Uvedla jsem pouze výběr některých námětů, jimiž můžeme přispět k rozvoji a vedení dítěte s odkladem školní docházky. Musíme si ale vždy

uvědomit, že každé dítě má jiné dispozice a předpoklady, z čehož je nutné vycházet.

I Jaké dítě patří do školy

Odklady školní docházky by měly plnit svou funkci, a do školy bychom tudíž měli posílat dítě, které má na to věk, které se do školy těší, je zdravé, má vytvořeny správné hygienické návyky, je samostatné v sebeobsluze,

V žádném případě by neměl být odklad školní docházky indikován pro výhody nás dospělých, ale vždy by měl být ku prospěchu dítěti.

dokáže poslechnout dospělého člověka, zajímá se o své okolí, je zdravě zvědavé, úkol, který se mu zadá a odpovídá jeho věku, zvládne dokončit.

Třebaže to vypadá docela jednoduše, pro mnoho dětí to jednoduché není.

Nezapomeňme se budoucího školáka též zeptat, jak on sám vnímá to, že už půjde do školy. Důležitá je totiž nejen zralost a připravenost, ale také podpora rodiny. Rodiče by měli poskytnout dítěti zájem, pochválit je, pomoci mu, pochopit je a věřit mu. V žádném případě by neměl být odklad školní docházky indikován

pro výhody nás dospělých, třeba z důvodů ekonomických, ale vždy by měl být ku prospěchu dítěti.

A i když se vždycky všechno nebude odehrávat podle našich představ, dítě by mělo vědět, že si ho vážíme, máme je rádi, jsme vždy s ním a kdykoli mu pomůžeme. A to se týká i předškoláka, kterému bude při letošním zápisu do 1. třídy doporučen oprávněný odklad školní docházky.

Autorka působí jako poradenská speciální pedagožka

